

УДК 342.11.2

**ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ:
ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

**TEMPORARY ACCESS TO THE DOCUMENTS AND THINGS:
DISCUSSION QUESTIONS OF LAW REGULATION**

Кушнір Н.П.,

*кандидат юридичних наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Статтю присвячено дослідженню поняття «тимчасовий доступ до речей і документів» та процесуальному порядку застосування його як заходу забезпечення кримінального провадження.

Ключові слова: КПК України, слідчі дії, проведення тимчасового доступу до речей і документів, отримання доказів.

Статья посвящена исследованию понятия «временный доступ к вещам и документам» и процессуальному порядку применения его в качестве меры обеспечения уголовного производства.

Ключевые слова: КПК Украины, следственные действия, проведение временного доступа к вещам и документам, получения доказательств.

The article studies the concept and application of temporary judicial order to access documents and objects as the means of ensuring the criminal proceedings.

Key words: CPC of Ukraine, investigative procedures of temporary access to objects and documents, obtaining evidence.

Постановка проблеми. У процесі застосування положень нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України) виникає низка питань, які потребують наукового дослідження та вдосконалення законодавчого регулювання. Одним із таких питань є процесуальний порядок застосування тимчасового доступу до речей

і документів як заходу забезпечення кримінального провадження. Дискусійними є положення кримінального закону щодо підстав та порядку проведення тимчасового доступу до речей і документів та щодо сутності вказаної процесуальної дії.

Аналіз досліджень. Поняття та процесуальні аспекти виконання тимчасового доступу до речей

і документів досліджували М. Климчук, Г. Кожевніков, М. Михесенко, М. Погорецький, О. Подковський, В. Назаров, М. Руденко, С. Тагієв, С. Чернявський тощо.

Формулювання мети та завдань. Метою роботи є науковий аналіз норм КПК України, якими закріплено поняття, підстави та порядок проведення тимчасового доступу до речей і документів, а також інших норм кримінального процесуального закону з метою визначення сутності досліджуваної процесуальної дії, внесення пропозицій щодо вдосконалення її законодавчого регулювання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 2 ст. 131 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів є одним із видів заходів забезпечення кримінального провадження. Кримінальний процесуальний закон не визначає поняття заходів забезпечення кримінального провадження, однак науковцями висловлено окремі думки із цього приводу.

Так, Г. Кожевніков вказує, що заходи забезпечення кримінального провадження можна ототожнювати із заходами кримінально-процесуального примусу, оскільки перераховані в ст. 131 нового КПК України види заходів забезпечення кримінального провадження в разі їх застосування здатні забезпечити виконання завдань кримінального провадження [5, с. 69].

Вказана позиція поділяється низкою дослідників, які вважають, що заходи забезпечення кримінального провадження – це передбачені кримінальним процесуальним законом процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), які здійснюють кримінальне провадження, у чітко визначеному законом порядку, стосовно осіб, котрі залучаються до кримінально-процесуальної діяльності для запобігання та припинення їх неправомірних дій, забезпечення виявлення та закріплення доказів із метою досягнення дієвості кримінального провадження [10, с. 331; 11, с. 103].

М. Руденко підтримує законодавця щодо віднесення тимчасового доступу до речей і документів у новому КПК України до заходів забезпечення кримінального провадження. Автор порівнює досліджуваний захід із виїмкою в редакції КПК 1960 р. і стверджує, що ці процесуальні дії носять виключно забезпечувальний характер. М. Руденко заперечує можливість віднесення тимчасового доступу до речей і документів до кола слідчих дій, оскільки слідчі дії складаються із сукупності пошуково-пізнавальних і посвідчувальних прийомів, проводяться уповноваженим кримінальним процесуальним законом суб'єктом у визначеному для кожного з них порядку з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їхні джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні або перевірки цих доказів. М. Руденко висловлює думку, що в результаті провадження тимчасового доступу до речей і документів (виїмки за КПК 1960 р.) слідчий тільки отримує об'єкти, що підлягають у подальшому огляду або експертним дослідженням. І саме за результатами огляду чи експертизи слідчий може виявити й закріпити фактичні дані й ві-

домості про їх джерела для отримання доказів або перевірки цих доказів. Лише подальший огляд або експертні дослідження мають пошуково-пізнавальний характер, а також відповідають іншим сутнісним ознакам слідчої дії [12, с. 144].

Спробуємо обґрунтувати протилежну думку та необхідність віднесення тимчасового доступу до речей і документів до слідчих дій, а не до заходів забезпечення кримінального провадження.

Вказана процесуальна дія проводиться на підставі ухвали слідчого судді, суду, у зв'язку з чим можна говорити про її «примусовий» характер. Проте наскільки ефективно законодавець «забезпечив» доступ до речей і документів? Ст. 165 КПК України «Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів» не містить процесуальних норм, які б забезпечили її реальне та безумовне виконання, а лише вказує на обов'язок володільця речей і документів виконати відповідну ухвалу.

Змоделюємо ситуацію. Зазначена в ухвалі особа, відповідно до вимог ст. 165 КПК України, пред'являє володільцю речей і документів оригінал ухвали й вручає її копію. Володільць у свою чергу в усній формі відмовляється від ознайомлення з ухвалою та (або) від отримання її копії. Або ж після ознайомлення з ухвалою, отримавши її копію, ухиляється від її виконання до закінчення місячного терміну дії ухвали.

Якщо порівнювати такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів, та таку слідчу дію, як обшук, то остання носить більшою мірою «примусовий» та «забезпечувальний» характер, обумовлений встановленням КПК України процесуальним порядком її виконання.

Тому вважаю, що й заходи забезпечення кримінального провадження й слідчі дії є засобами кримінально-процесуального примусу та мають так званий «забезпечувальний» характер.

Така думка узгоджується з твердженнями інших науковців. Зокрема, В. Махов і М. Пешков до переліку заходів кримінально-процесуального примусу включають як запобіжні заходи, так і слідчі дії [6, с. 45–47].

Відповідно до п. 1 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Законодавчо визначене поняття слідчих (розшукових) дій у цілому узгоджується з поглядами науковців щодо їх сутності та мети. Так, С. Шейфер зазначає, що слідчі дії є засобом збирання доказів, регламентованим кримінально-процесуальним законом, який полягає в здійсненні слідчим комплексу пізнавальних і засвідчувальних операцій, що відповідають особливостям певних слідів, пристосованих для ефективного відшукування, сприйняття та закріплення доказової інформації, що в них міститься [16, с. 23–24].

Метою проведення слідчих дій, як правило, називають збирання й перевірку доказів [3, с. 275], відшукування, сприйняття й закріплення доказової інфор-

мації [1, с. 234; 2, с. 210], виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні або перевірки цих доказів [13, с. 52–56] тощо.

Відмінність між заходами забезпечення кримінального провадження та слідчими діями, вважаю, необхідно робити, виходячи із сутності процесуальної дії, що обумовлюється тією метою, яка є пріоритетною під час її виконання.

Як зазначено у п. 1 ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом вилучити їх (здійснити виїмку).

Вважаємо, що у визначені, закріпленому п. 1 ст. 159 КПК України, законодавцем зроблено акцент, який не вказує на сутність вказаної процесуальної дії. Виконання тимчасового доступу до речей і документів передусім спрямоване на отримання (збирання) або перевірку вже отриманих доказів.

Речі й документи, відповідно до положень кримінального закону (ч. 1, 2 ст. 98 КПК України) можуть бути доказами. Тому процесуальна дія, яка полягає в ознайомленні, отриманні копій чи вилученні речей та документів – доказів, є дією, спрямованою передусім на отримання (збирання) чи перевірку доказів, – слідчою дією.

Віднесення тимчасового доступу до речей і документів до кола слідчих дій має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Так, під час досудового розслідування проведення тимчасового доступу до речей і документів не можна доручити працівникам оперативного підрозділу чи у випадку необхідності проведення досліджуваного заходу забезпечення кримінального провадження на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, – відповідному органу досудового розслідування. Така ситуація зумовлена формулюванням ст. ст. 40 та 218 КПК України, відповідно до яких слідчий вправі доручати виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а не заходів забезпечення кримінального провадження.

Складною є процедура виконання тимчасового доступу до речей і документів у процесі направлення запиту про міжнародну правову дорогу. Вказану процедуру ускладнює необхідність виклику особи, у володінні якої знаходяться речі й документи, у суд для її участі в розгляді клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (п. 1 ст. 163 КПК України), а також місячний термін дії ухвали суду з дня її постановлення (пп. 7 п. 1 ст. 164 КПК України).

Крім того, згідно з п. 1 ст. 165 КПК України володільця документів зобов'язаний надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, прізвище, ім'я та по-батькові, якої зазначено у відповідній ухвалі слідчого судді, суду. Таким чином, правомірною можна вважати відмову володільця надати зазначені в ухвалі речі та документи іншій

особі. У контексті наведених положень КПК України виникає запитання: яким чином у клопотанні про тимчасовий доступ до речей і документів вказати прізвище, ім'я та по-батькові особи, яка виконуватиме тимчасовий доступ до речей і документів у порядку міжнародного співробітництва?

Відповідно до п. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим кодексом. А тому будь-яке відхилення від процесуального порядку тимчасового доступу до речей і документів може призвести до недопустимості доказів, отриманих внаслідок проведеної процесуальної дії.

Більшість науковців погоджуються з недосконалістю положень нового КПК України, що регламентують застосування тимчасового доступу до речей і документів, вказують на ряд проблем, які виникають в органів досудового розслідування під час застосування вказаного заходу кримінального забезпечення, зокрема на невизначеність строків розгляду клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів [9, с. 58–63; 14, с. 20; 15], громіздкість процедури [4], відсутність чіткої регламентації порядку доведення достатніх підстав, що існує реальна загроза знищення речей та документів [8, с. 234–241].

Підсумовуючи викладене, доходимо таких **висновків**. Як заходи забезпечення кримінального провадження, так і слідчі дії є засобами кримінально-процесуального примусу та носять так званий «забезпечувальний» характер. Відмежування заходів забезпечення кримінального провадження від слідчих дій необхідно здійснювати, виходячи із сутності процесуальної дії, яка обумовлюється тією метою, що є пріоритетною під час її реалізації. Для заходів забезпечення кримінального провадження пріоритетною метою є забезпечення виконання сторонами та учасниками кримінального провадження обов'язків, покладених на них кримінальним процесуальним законодавством. Пріоритетною метою (сутністю) слідчих дій є отримання (збирання) або перевірка вже отриманих доказів. Вважаю, що тимчасовий доступ до речей і документів необхідно віднести до кола слідчих дій, оскільки пріоритетною метою (сутністю) досліджуваної процесуальної дії є отримання (збирання) або перевірка вже отриманих доказів. Віднесення тимчасового доступу до речей і документів до кола слідчих дій має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки надасть органу досудового розслідування можливість доручати його проведення оперативним підрозділам та іншим органам досудового розслідування в порядку та випадках, визначених п. 6 ст. 218 КПК України. Аналіз праць науковців свідчить про існування значної кількості дискусійних питань щодо законодавчого регулювання підстав та порядку проведення тимчасового доступу до речей і документів. Недосконалість правового регулювання створює проблеми під час реалізації положень КПК України в частині виконання тимчасового доступу до речей і документів, затягування строків досудового розслідування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аленин Ю.П. Процессуальные особенности производства следственных действий : [монография] / Ю.П. Аленин. – Кировоград, 2002. – 264 с.
2. Горбачов О.В. Слідчі дії // Кримінальний процес України : [підручник] / [Ю.М. Groшевий, Т.М. Мірошніченко, Ю.В. Хоматов та ін.]; за ред. Ю.М. Groшевого та В.М. Хотенця. – Х. : Право, 2000. – С. 210–250.
3. Громов Н.И. Уголовный процесс России : [учебное пособие] / Н.И. Громов. – М., 1998. – 552 с.
4. Климчук М.П. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження / М.П. Климчук // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 185–189. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_2_34.pdf.
5. Кожевников Г.С. Заходи забезпечення кримінального провадження / Г.С. Кожевников // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 3. – С. 69.
6. Махов В.Н. Уголовный процесс США (досудебные стадии) : [учеб. пособ.] / В.Н. Махов, М.А. Пешков. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. – 267 с.
7. Михеєнко М.М. Кримінальний процес України : [підруч.] / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К., 1999. – 536 с.
8. Погорецький М.А. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочини, учинені організованими злочинними угрупованнями / М.А. Погорецький, О.І. Коровайко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 1. – С. 234–241. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/boz_2013_1_28.pdf.
9. Подковський О.С. Тимчасовий доступ до речей і документів за новим КПК: проблеми і шляхи їх вирішення / О.С. Подковський // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 58–63. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_3_10.pdf.
10. Рожнова В.В. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) / В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, Я.Ю. Конюшенко та ін. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2012. – 331 с.
11. Назаров В.В. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження / В.В. Назаров, Ю.Р. Лахманік // Європейські перспективи. – 2013. – № 3. – С. 102–106. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evre_2013_3_20.pdf.
12. Руденко М.С. Тимчасовий доступ до речей і документів: правове регулювання провадження за новим КПК України / М.С. Руденко // Історико-правовий часопис. – 2013. – Розділ V. – С. 143–148.
13. Сергєєва Д.Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим кримінальним процесуальним кодексом України / Д.Б. Сергєєва // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 52–56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_2_11.pdf.
14. Тагієв С.С. Тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, у кримінальному провадженні / С.С. Тагієв // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 2. – С. 13–24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_2_4.pdf.
15. Чернявський С.С. Проблеми тимчасового доступу до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій / С.С. Чернявський, В.О. Фінагєєв // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 179–185. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_33.pdf.
16. Шейфер С.А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение / С.А. Шейфер. – Самара : Самарский ун-т, 2004. – 225 с.